

Az EU a XXI. században

Székely P. István

2026. október 8.

1. Bevezetés

Az európai integráció fejlődésének főbb állomásai—annak erőteljes megindulása a második világháború után és az azóta végbement hatalmas fejlődése—mindvégig politikai folyamatok eredményei voltak.¹ Bár a döntések politikai természetűek voltak, néha drámai körülmények között és kudarcok sorozatával társulva, a fejlődés fő mozgatórugói a tagországokban lezajló gazdasági és társadalmi folyamatok voltak.

Az európai integráció, annak folyamatos bővülése és mélyülése, alapvetően befolyásolja a tagországok gazdasági, társadalmi, intézményi és környezeti fejlődését (Halmi, 2020; Székely, 2026a). Az EU alapvetően formálja tagállamaiban a fejlődési csatornák működését a kereskedelem, a beruházás, a pénzügy, a migráció, a tudásáramlás és az intézményi fejlődés területein.² Miután az EU fejlődése erősen aszimmetrikus volt az elmúlt hét évtizedben, és az intézményi csatorna különösen rosszul működött, az európai integráció eddigi látványos fejlődése ellenére az EU a fejlődésének kritikus szakaszához érkezett.

Bár az EU fejlődése lassú volt és válságokkal fűszerezett, a Brexit bekövetkeztéig az volt az általános nézet, hogy ez egy visszafordíthatatlan folyamat, a korábbi eredmények pedig horgonyként szolgálnak a jövőbeni fejlődéshez (Monnet, 1978). A populizmus előretörésével ez a feltételezés már nem tartható, mi több, nem is feltétlenül jelzi a helyes irányt (Gurieva, 2026).

Ebben az írásban áttekintjük az EU eddigi fejlődésének főbb trendjeit és problémáit, majd erre alapozva tárgyaljuk a jövőbeni fejlődés főbb lehetséges irányait és feszültségeit. A méltányosság és a geopolitikai és geo-ökonomiai trendek tárgyalását rövidebbre fogjuk venni, mert ezeket a kérdéseket az opponensek részletesen tárgyalják.

2. Versenyképesség

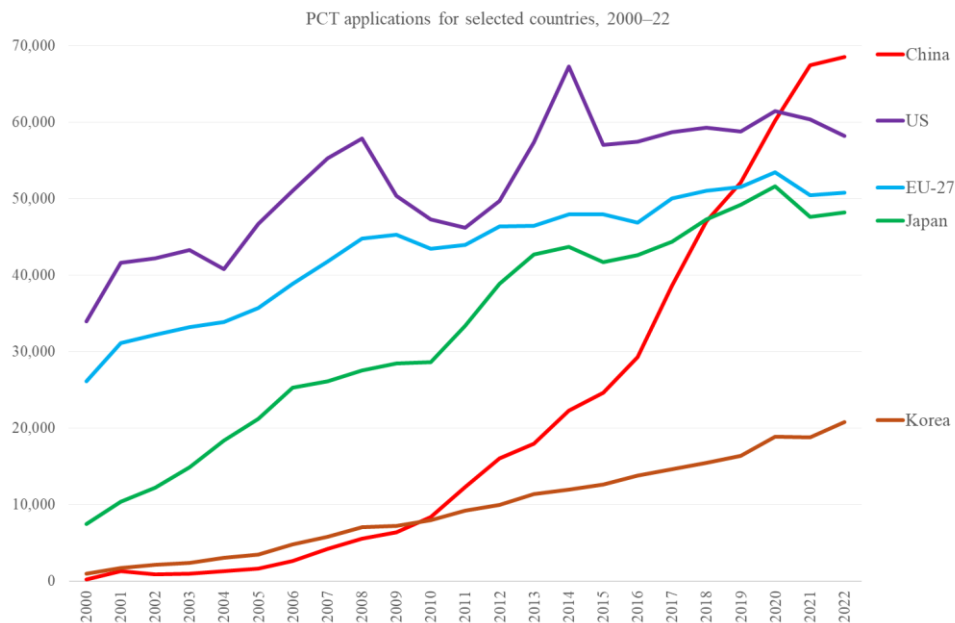
Az európai jóléti állam és az EU jelenlegi formában történő fennmaradásának alapfeltétele az, hogy az EU tagállamai megőrizzék és több területen visszaállítsák az ezredforduló előtti technológiai fejlődésben elért relatív pozícióikat. Az elmúlt 10–15 évben a kritikus

¹ A tárgyalt téma összetett és szerteágazó. Így nehéz egy ilyen rövid esszében minden érvet alaposan kifejteni és a levont következtetéseket az irodalomban fellelhető eredményekkel alátámasztani. Székely (2026a) részletesen tárgyalja a vizsgált kérdések nagy részét, így sok tekintetben erre támaszkodunk, amikor az európai integráció hatásait vizsgáljuk a tagállamok fejlődésére. Az EU előtt álló kihívásokat Székely & Halmi (2026) tárgyalják részletesen, így e területen erre az írásra támaszkodunk.

² Székely (2026a) II. fejezetében tárgyalja azt az elméleti keretet, amit az itt tárgyalt kérdések vizsgálatához használunk. A fejlődési csatornák működését és azok egymásra hatását a 3–5. fejezetek tárgyalják.

területeken az EU elmaradása rohamosan nőtt és nemcsak az USA mögött, hanem Kína és Ázsia mögött is (1. és 2. ábrák; Dietrich et al., 2024; Draghi Report, 2024). Mi több, minél kritikusabb egy terület a globális verseny és Európa jövőbeni fejlődése szempontjából, annál inkább le van maradva az EU azon a területen, sőt több területen még olyan kis, innovatív országok mögött is, mint Izrael vagy Tajvan. (3. ábra; Adilbish et al., 2024; Székely, 2026a).

1. Ábra: Világsszabadalmi (PCT) bejelentések, 2000–2022

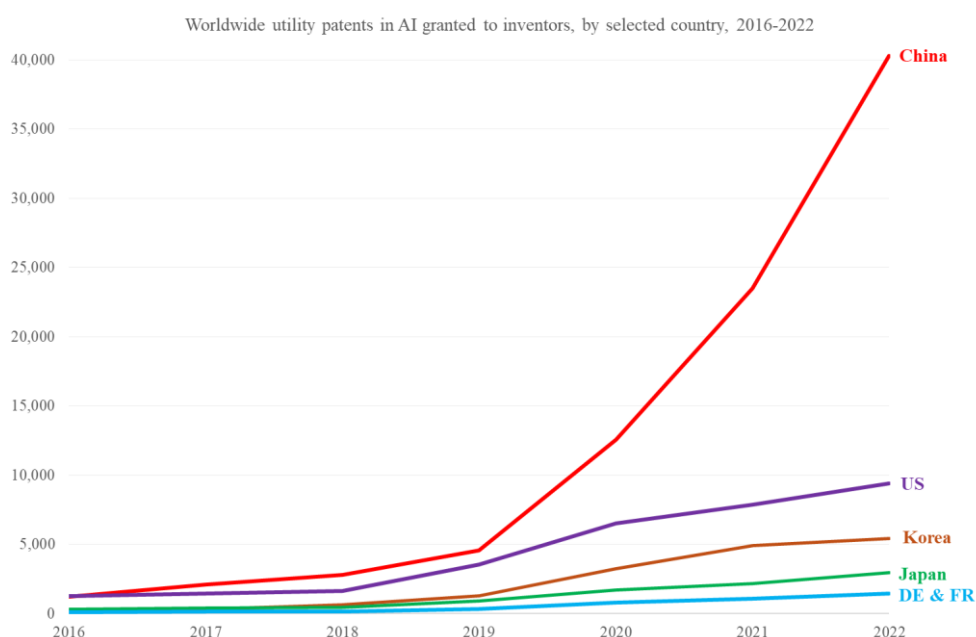

Forrás: Székely (2026a), Figure 4.1.

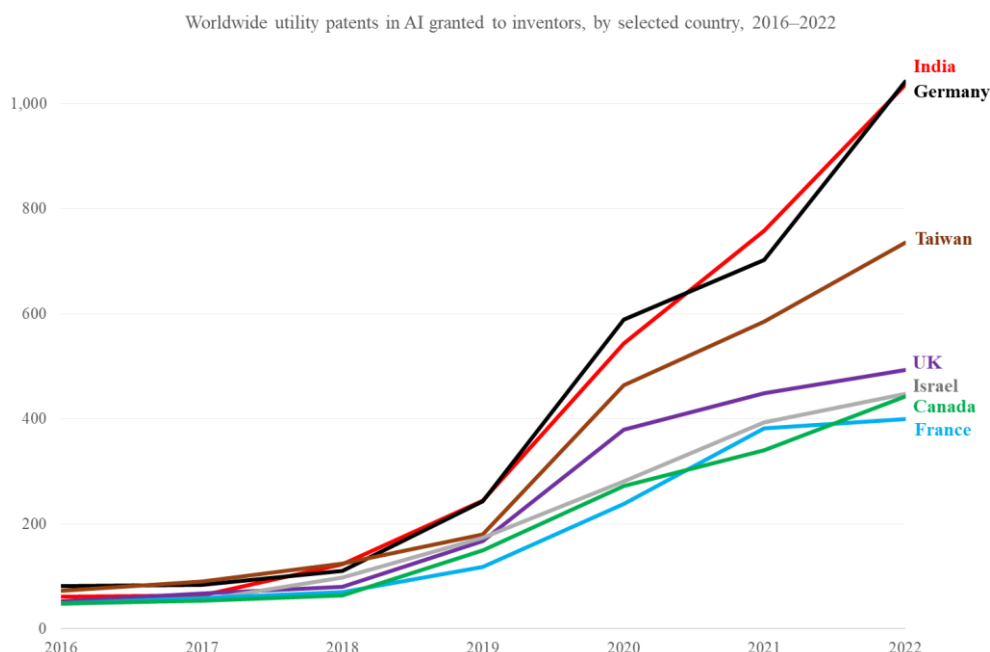
Megjegyzések: Az adatok a PCT-bejelentések megjelenési évén alapulnak. Az országokat minden PCT-kérelem esetén a feltalálók helyén alapuló fogadó intézményhez rendelik.

2. Ábra: Világsszabadalmak az MI területén, 2016–2022

A Panel

B Panel

Forrás: Székely (2026a), Figure 4.2.

Megjegyzések: Lásd az 1. ábra jegyzeteit.

Ahogy a 3. ábra is mutatja, Németország, az EU vezető innovációs országa, egyre inkább beszorult a hagyományos, lassan fejlődő technológiai területekre, míg a dinamikusan növekvő új területeken alulreprezentáltá vált. Az USA-ra pont az ellentettje igaz. Ezért van az, hogy bár Kína szerepe a globális innovációban robbanásszerűen nőtt (1. ábra), az USA, szemben az EU-val, a legtöbb kritikus területen eddig meg tudta őrizni globális pozícióit.

3. Ábra: Németország és az USA túl- és alulreprezentáltsága az EPO legfőbb szabadalmi területein, 2024

Forrás: Székely (2026a), Figure 4.3.

Megjegyzések: Az iparágak (területek) a 2015 és 2024 közötti relatív növekedési ütem szerint rendeződnek, a leglassabban növekvő terület balra, a leggyorsabb pedig jobbra. A med tech növekedése megegyezett az EPO szabadalmi beadványainak (közvetlen és közvetett PCT) általános növekedésével. A sáv magassága a szabadalmak arányos arányát jelzi ebben a kategóriában. 100 alatti érték azt jelzi, hogy az ország (DE vagy USA) alulreprezentált ezen a területen – vagyis kisebb aránya van, mint az EPO-hoz benyújtott szabadalmak összesített részesedése –, míg a 100 feletti érték túlreprezentáltságot jelez. A zöld színű területek alulreprezentáltságot mutatnak a lassan növekvő szektorokban, és túlreprezentáltságot a gyorsan növekvő szektorokban. Ezzel szemben a pirossal árnyékolt területek túlreprezentáltságot mutatnak a lassan növekvő szektorokban, alulreprezentáltságot pedig a gyorsan növekvő szektorokban.

Az EU folyamatos és mára már jelentős technológiai lemaradása alapvetően a nemzeti és az EU-szintű intézményrendszer gyengeségeiben keresendő. Az EU további mélyítésének elmaradása, az Egységes Európai Piac (ESM) szolgáltatások körére való kiterjesztésében bekövetkezett késedelmek, különösen a digitális szolgáltatások területén, és a tőkepiaci unió (CMU) elszabotálása olyan alapvető tényezők, amelyek jelentős mértékben hozzájárulnak ehhez a technikai lemaradáshoz. Míg az árupiacok területén az ESM motorként hajtotta előre az innovációt és a globálisan versenyképes európai vállalatok és az európai vállalatok által kialakított globális termelési láncok (GVC) gyors fejlődését, a szolgáltatások területén ez a hajtóerő nincs jelen, szemben az USA-val és egyre inkább Kínával is. Ezért aztán ezen a területen az innovatív új vállalatok növekedését nem segíti az egységes európai piachoz való hozzáférés, ami gyors növekedést tenné lehetővé és globálisan is versenyképossé tenné az európai vállalatokat. Ezért az innovációban vezető EU-vállalatok, szemben az USA vagy Kína hasonló vállalataival, régi alapításúak, és olyan területen tevékenykednek, ahol viszonylag lassú a technikai haladás (Székely, 2026a).

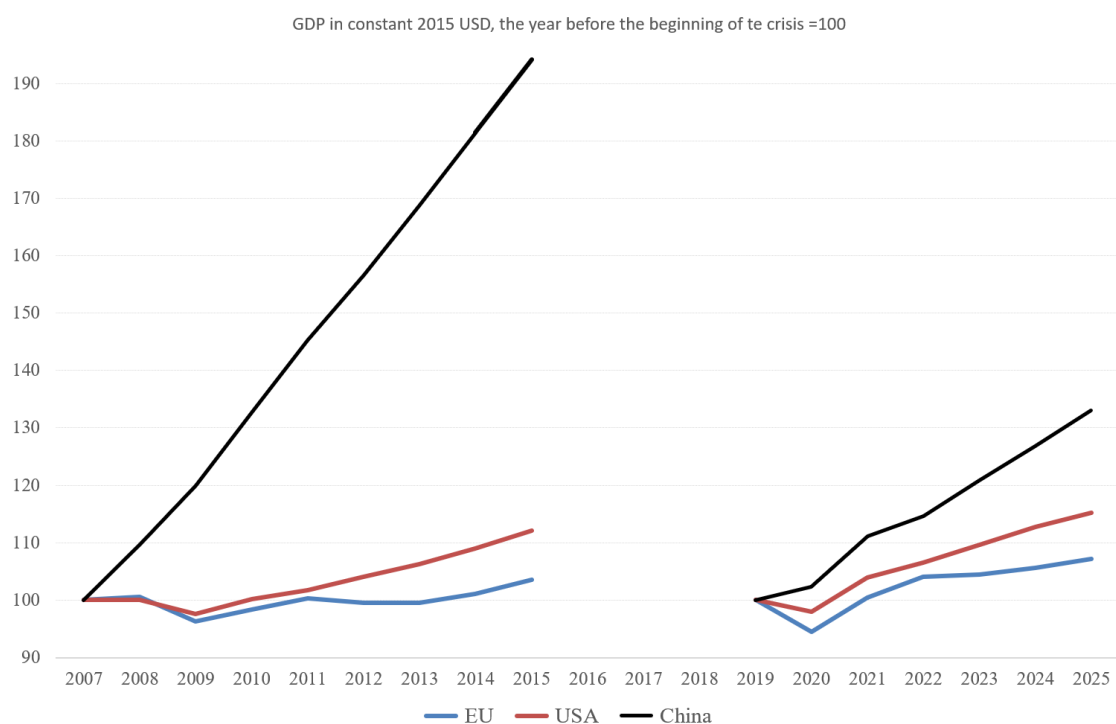
Az EU felsőoktatásának fokozatos lemaradása is jelentős mértékben korlátozza az Unió innovációs képességét. Az okok megint csak az intézmények gyengeségeiben keresendők (Aghion et al., 2010). Az EU felsőoktatása egy erősen szegmentált, államilag vezérelt és erőteljesen eltorzított piac. Lényegében a tagállamok költségvetései versenyeznek egymással, nincs tényleges piaci verseny sem a hallgatók, sem az oktatók megszerzéséért. Az EU egyetemei csak nagyon szűk területen képesek a globális tehetségek idevonzására és itt tartására. A lemaradás nemcsak az angolszász egyetemekkel szemben látható, hanem egyre inkább az ázsiai (szingapúri és kínai) egyetemekkel szemben is. A Brexittel az EU elvesztette szinte valamennyi csúcskutatóegyetemét, és minden erőfeszítése ellenére ezt az űrt a mai napig nem tudta betölteni.

Az egyetemek a globális tudásáramlásban központi szerepet játszanak. Az EU egyetemeinek fokozatos marginalizálódása így nemcsak az új tudományos eredmények területén jelent lemaradást, hanem a másutt kifejlesztett új tudás gyors beáramlásánál is jelentős hátrányt jelent. Az EU egyetemeinek PhD-programjainak lemaradása e tekintetben különösen fontos hátráltató tényező.

3. Reziliencia

Nemcsak az EU növekedési potenciálja maradt el az USA és Kína növekedési potenciálja mögött, hanem a válságokkal szemben is kevésbé reziliens volt az ezredforduló óta (4. ábra). Az európai integráció problémái, a közös bankfelügyelet és az egységes tőkepiac hiánya (BU, CMU), a gazdaságpolitikai koordináció és a közös fiskális szabályok gyengeségei, valamint a válságkezelésre szolgáló közös fiskális kapacitás hiánya jelentős mértékben felelősek voltak a 2008–2013 közötti időszakban megfigyelt gyenge teljesítményért (van den Noord & Székely, 2011).

4. Ábra: Gazdasági válságok hatása

Forrás: World Bank WDI.

Megjegyzések: Real GDP, konstans 2015 USD. A válság előtti év szintje = 100.

Bár jelentős késéssel és nem kellő mértékben, az EU azért sok területen reformokkal válaszolt a 2008–2013-as válságra. A Bankunióhoz szükséges reformok döntő többségét bevezették, így kialakult egy hatékony közös bankfelügyelet az euróövezetben. A közös fiskális szabályokat megreformálták, a gazdaságpolitikai koordinációt pedig megerősítették (Európai Szemeszter).

A 2019–2020-as COVID-19-járvánnyal kezdődő, és azóta is tartó permakrizis alatt az EU bankrendszere végig stabil maradt, ami jelentős mértékben a megerősített banki szabályozásnak és felügyeletnek köszönhető (Veron, 2024). E területen az EU rezilienciája jelentősen javult, de ezt az eredményt sajnos úgy sikerült elérni, hogy a banki szolgáltatások piaca nemzeti határok mentén szegmentálódott (Emter et al., 2019). Ez csökkenti az integráció potenciális előnyeit, és így a tagállamok növekedési potenciálját is. Ezen túl a

bankunió sokkabszorpciós szerepét is gyengíti.³ A közgazdasági irodalom egyértelműen alátámasztja azt, hogy az EU-n belüli mélyebb pénzügyi integráció, amely mind a banki, mind a tőkepiaci integrációt magában foglalja, jelentősen erősítené az EU gazdasági rezilienciáját (Martínez et al., 2022). Ennek ellenére sem a 2008–2013-as válság, sem a mostani permakrizis nem bizonyult elegendőnek ahhoz, hogy a tőkepiaci integráció újabb lendületet kapjon. Az egyoldalú pénzügyi integráció, a tőkepiaci integráció hiánya, így továbbra is jelentősen gyengítik a bankunió pozitív hatását e területen. A közös uniós költségvetés elenyésző mértéke és e három tényező egymásra hatása is tovább gyengítik az EU rezilienciáját (Cimadomo et al., 2023).

Ahogy a következő részben tárgyaljuk, a tagállamok a méltányosság jelentős eltérő szintjét nyújtják állampolgáraiknak, és e területen nem figyelhető meg konvergencia a tagállamok között. A tagállamok a tekintetben is jelentősen eltérnek, hogy a válságok alatt mennyire távolodnak el a méltányosság korábban elért szintjétől, illetve hogy milyen gyorsan állítják helyre a korábbi szintet, ha ez megtörténik. A méltányosság eltérő mértéke az EU-n belül, valamint a válságok negatív hatásának eltérő mértéke e tekintetben jelentősen gyengítik az EU szociális rezilienciáját és így az európai projekt politikai fenntarthatóságát is. A populizmus elterjedése az EU-n belül, amit a későbbiekben tárgyalunk, e probléma manifesztálódása.

Összefoglalva, az európai integráció gyengeségei, különösen a pénzügyi csatorna működését javító reformok elmaradása (BU, CMU), jelentős mértékben felelősek az EU gazdasági rezilienciájának alacsony szintjéért.

4. Méltányosság, fenntarthatóság, és a hatékony állam

A versenyképesség, különösen a technológiai előny megőrzésén túl, az európai integráció csak akkor marad fenntartható folyamat, ha segíteni tudja, hogy a tagországok fejlődési pályája méltányos legyen. A méltányosság, ahogy a fenntarthatóság is, a fejlődés egy szuperdimenziója, vagyis annak a fejlődés valamennyi dimenziójában (gazdasági, szociális, intézményi és környezeti) érvényesülnie kell (Benczur et al., 2025).⁴ A méltányosság elve azt követeli meg, hogy a fejlődési folyamat elkerülhetetlen áldozatait és gyümölcseit egy társadalom úgy ossza meg, hogy azt az emberek döntő többsége méltányosnak tartsa. Ez a különbségek (az eloszlás) bizonyos szinten tartását és a különbségek okainak behatárolását jelenti (Székely, 2026a).

Az EU megalapítása óta eltelt közel hét évtizedben a fejlődés szociális dimenziója és a méltányosság egyre növekvő teret kapott az EU célkitűzései és programjai között, beleértve a szociális jogok európai oszlopainak kialakítását és a szociális fejlődés különböző aspektusainak szisztematikus nyomon követését (Commission of the European Communities, 1994; European Commission, 2017; Eurostat, 2026). Az európai integráció eddigi fejlődése nem teremtette meg annak a lehetőségét, hogy a méltányosság egy

³ Az EU és az USA gazdaságainak a válságok alatti viselkedését elemezve, **Belke & Gros (2015)** ez utóbbi tényező szerepét emelték ki.

⁴ A fejlődés szuperdimenzióit **Székely (2026a)** VI. fejezete tárgyalja.

egyetemes európai értékévé váljon, amelynek egy bizonyos szintje minden európai uniós állampolgárt megillet, attól függetlenül, hogy melyik tagállamban él. Mi több, az európai integráció aszimmetrikus fejlődése tovább növelte a gazdasági és szociális feszültségeket azokban a tagállamokban, ahol az intézmények fejlődése elmaradt attól, amit az egyre mélyülő és táguló európai integrációs folyamat megkövetelt volna (Székely, 2024).

A méltányosság megteremtésének egyik központi eleme az európai szociális modell, amely a tagországok között erősen eltérő mértékű, de nemzetközi összehasonlításban jelentős jövedelemelosztáson és kiterjedt szociális ellátórendszeren alapul. Az EU tagállamainak technológiai fejlettsége (technological cutting edge) és az ebből eredő magas (TFP) termelékenység, jelentős tőke-felhalmozással és viszonylag magas foglalkoztatottsággal párosulva, teremtették meg e modell gazdasági alapjait.

Azokban a tagországokban, ahol a termelékenység nem nőtt megfelelő mértékben és a foglalkoztatottság mértéke is jelentősen elmaradt az EU átlagától, az EU déli tagállamaiban a szociális modell fenntartása egyre nagyobb terhet rótt a költségvetésre. Ez az állam adósságának gyors és jelentős növekedéséhez vezetett, annak ellenére, hogy a Szovjetunió összeomlása jelentős békeosztalékot (peace dividend) vont maga után ezekben az országokban is.

Általában az EU tagországainak egy jelentős részében a szociális ellátás és az állam (mint szolgáltatásnyújtó és beruházó), hatékonysága alacsony maradt, miközben a feltörekvő ázsiai országokban az állam hatékonysága folyamatosan és jelentősen javult (Schuknecht, 2023). A termelékenység növekedésének mértékének csökkenésével ez egyre nagyobb konfliktust teremtett a gazdasági stabilitás (az államadósság szintjének kontrollálása) és a méltányosság fenntartása között. A legfejlettebb országoktól fokozatosan leszakadó dél-európai tagállamokban nemcsak az államadósság ért el kritikusan magas szinteket, hanem a méltányosság elve is jelentősen sérült, mind a fejlődés gazdasági, mind a szociális dimenziójában (Székely, 2026a).

Miután az egyik opponens erre a területre koncentrált, nem mélyülünk el tovább ebben a kérdéskörben. Csupán annyit állapítunk meg, hogy az EU jövőbeli fejlődésének és globális szerepének alakulásában döntő tényező lesz az, hogy mennyire tudja a méltányosságot közös európai értékékké emelni és a versenyképesség azon szintjét megőrizni, amely az európai szociális modell fenntartásához elengedhetetlenül szükséges (Székely & Halmai, 2026). Az európai szociális modell reformja elkerülhetetlenné vált. A reformoknak a rendszer által kitűzött célok és követelmények tisztázására, valamint az ellátórendszer hatékonyságának javítására kell törekedniük (de Hoyos & Rutkowski, 2026). A szociális ellátórendszer megfelelő kialakítása különösen fontos lesz az EU további bővítése során, és az új tagállamok jelentős része komoly technikai támogatásra szorul majd e tekintetben (Chłoń-Domińczak, 2026). A dél-európai tagállamok tapasztalatai mellett, a 2004–2007-es keleti bővítés tapasztalatai is azt támasztják alá, hogy az EU-tagság csak akkor és olyan mértékben segíti a tagállamok fejlődését, amikor és amennyire a tagállamok képesek a méltányosság megfelelő szintjének fenntartására (Székely, 2026a).

Hasonlóan a többi területhez, a méltányosság elvének sérülése alapvetően az intézményi fejlődés problémáihoz köthető és azokban a tagállamokban jelentkezik, ahol az intézményi csatorna rosszul működött, így az intézményi minőség fokozatosan elmaradt a versenytársaktól, különösen az ázsiai országoktól. Ezekben az országokban az európai integráció bővítése és mélyítése nem vezetett méltányos fejlődéshez, sőt, sokszor a méltányosság háttérbe szorulását eredményezte. Az intézményi minőség egyenlőtlensége nemcsak a tagországok között jelent meg, hanem a tagországokon belül is, azok egyes régiói között.

Ez a jelenség nemcsak a periférián figyelhető meg, hanem a core-ban is, pl. Németországban (keleti tartományok) és Franciaországban is. A következő részben a populizmus előretörését tárgyaljuk. A populista pártok jelentős előretörése Németországban (AFP) és Franciaországban (RN) is megfigyelhető, és pont azokban az országrészekben, amelyek nem tudták megtalálni helyüket az integrálódó európai gazdaságban.

Ezen régiók fokozatos lemaradása azt is mutatja, hogy az EU regionális támogatási rendszere alacsony hatékonyságú volt, inkább konzerválta, mint orvosolta a kialakuló regionális különbségeket. A hatékony állam szükségessége az EU-szintjén is egyre sürgetőbb. Az RRF (NGEU) elfogadásakor a tagállamok ezt felismerték és megpróbálták orvosolni egy *cash-for-reform* konstrukcióval. Míg ez a séma gyors elindítását és az elfogadott reformok és beruházások gyors megvalósítását több tagállamban ténylegesen elősegítette, a reformok és beruházások minőségében nem feltétlenül hozták meg a várt áttörést.

Ez is arra hívja fel a figyelmet, hogy a központi kérdés az, hogy az EU mennyire tudja az intézményi csatorna működését feljavítani. Ennek hiányában a többlet erőforrások csak átmenetileg segítik a gazdasági növekedést, és így nem erősítik a növekedési potenciált, a rezilienciát, és nem segítik elő a tagállamok méltányos fejlődését. Látható eredmények hiányában a megnövelt EU-költségvetés politikai támogatottsága a nettó befizető országokban elpárolog, a populizmus előretörése pedig folytatódik az integrációban rosszul teljesítő régiókban és országokban. Ez előbb vagy utóbb az EU döntéshozatali mechanizmusait is eléri, így idővel magát az európai projektet is veszélyezteti.

5. Populizmus

A populizmus európai (és globális) előretörésének egyik alapvető mozgatórugója a méltányosság elvének súlyos, tartós és széles körű megsértése az EU tagállamaiban (Gurieva, 2026). A bevándorlási politika vargabetűi is jelentős mértékben erősítették a populizmust, de ez a méltányosság háttérbe szorulása miatt válhatott ilyen erős tényezővé.

A korrupció elburjánzása is az intézményi fejlődés gyengeségeire vezethető vissza, és különösen jellemzi a populista politikai erőket. Bár a jogrendszer lassan és alacsony hatékonysággal lép fel a korrupció ellen, több prominens populista politikus találta magát szemben a korrupció jogi következményeivel (lásd pl. a Le Pen-esetet). Míg a jogi lépések komoly politikai korlátokba ütköztek, és ennek hatására az igazán kemény következményeket a rendszer tipikusan felpuhította, ahogyan azt a legutóbbi magyarországi választások

eredményei is mutatják, egy bizonyos ponton a korrupció politikai ára válik döntővé, mert a méltánytalanság olyan kirívóvá válik, ami előbb vagy utóbb elsöpri a populista pártokat.

6. Merre tovább, EU?

Ahhoz, hogy az EU elkerülje globális marginalizálódását, ki kell törnie abból a negatív fejlődési spirálból, amit Székely (2026b) „*a shrinking Union on a disintegrating continent*” jelenséggként ír le. Az EU akkor tudja globális szerepet megőrizni vagy akár erősíteni, ha tovább bővül és mélyül, úgy, hogy ez a versenyképességének megerősödéséhez vezet. Másképp fogalmazva, és egy másik scenárióra utalva, ezt állapíthatjuk meg, hogy a „*a shrinking Union on a disintegrating continent*” pálya mentén az európai integráció gazdaságilag, társadalmilag és így politikailag fenntarthatatlan. Vagyis e trend megfordítása nemcsak ahhoz szükséges, hogy az EU a globális pozícióit meg tudja őrizni, hanem ahhoz is, hogy saját létezését is fenn tudja tartani.

A szükséges válaszok több területet érintenek, ahol az EU és a tagállamok közötti felelősségek és döntési jogkörök eltérő módon vannak megosztva (TFEU, Title I). A gazdasági területen a legfontosabb válasz az egységes európai piac (ESM) fent tárgyalt kiterjesztése. Itt nem a szükséges lépések meghatározása a hiányzó elem, hanem azok végrehajtása, illetve annak megértése és kezelése, hogy miért akadozik a végrehajtás. Ez nem a felelősségi és döntési jogkörök megosztásának problémája, és nem is igényel semmiféle változtatást az EU alapszerződéseiben.

Az irodalom az európai integráció bővítését és mélyítését két különálló folyamatnak tekinti, amelyek egymásra hatással vannak. Ezzel szemben Campos (2026) rámutat arra, hogy e két folyamat közötti kölcsönhatás annyira mély és összetett, hogy azokat együttesen az EU fejlődési folyamatának (tágabb értelemben vett bővülésnek) részeként kell kezelni. Mizsei (2026) hasonlóan érvel, amikor azt hangsúlyozza, hogy az EU-nak olyan alapvető reformokra van szüksége, amelyek mélyítik az integrációt, mert csak így tud megfelelően felkészülni a következő bővítési hullámra.

Másként megfogalmazva, az Uniónak megfelelő egyensúlyt kell fenntartania fejlődésének e két aspektusa között. Az EU szükséges reformjai nélkül a következő bővítési hullám valószínűleg sem a mostani, sem a jövőbeni tagállamok számára nem lesz sikeres. Az integráció mélyítése és az intézményi csatorna működésének megerősítése nélkül az EU bővítése valószínűleg tovább súlyosbítja majd az EU meglévő problémáit és az euroscepticizmus újabb hullámához vezet majd mind a régi, mind az új tagállamokban.

Ahhoz, hogy az EU bővítése sikeres legyen és segítse az európai integráció további fejlődését, az EU átfogó reformja elengedhetetlen (Mizsei, 2026; Székely & Halmai, 2026). Az elmúlt évek tapasztalatai, a mélyülő konfliktusok a 2004-ben csatlakozott országok egy részével, egyértelműen azt mutatták, hogy az EU hatékony működéséhez elengedhetetlen a döntéshozatali képesség és a gyors reakcióképesség megőrzése. A második keleti bővítésben érintett országok esetében az is alapvető fontosságú, hogy az EU-nak meglegyen a képessége arra, hogy megakadályozza az EU alapértékeinek erodálását.

Az EU bővítése, ha sikeres, és az újonnan belépő országok gazdaságait tudja integrálni, akkor a globális geopolitikai és geogazdasági trendekre adandó válaszok fontos eleme lehet. Az orosz agressziós háború Ukrajnában, Kína globális gazdasági, technológiai és katonai nagyhatalommá válása, valamint az Egyesült Államok külpolitikájának változásai tektonikus változásokat hoztak az EU geopolitikai és geogazdasági környezetében. Az Oroszországtól való gyors politikai és gazdasági eltávolodás új dinamikákat teremtett az EU számára, amelyek megfelelő válasz nélkül veszélybe sodorhatják az európai projekt jövőjét.

Fontos annak megemlézése, hogy a világgazdaság korábban is többször átment a globalizáció és deglobalizáció több hullámán, amelyek a mindenkori geopolitikai és geogazdasági trendeket tükrözték (Baldwin & Ruta, 2025; Csaba, 2025).. A Szovjetunió összeomlása után a KKE-i országok reintegrálódása az európai és globális gazdaságba is tükrözte a korábbi szegmentálás következményeit (Gopinath, 2024). Fontos azt is megemlíteni, hogy a külkereskedelmi nyitottság trendjei nagyon eltérnek az áru- és szolgáltatás piacokon, és különösen az utóbbinak a tudásáramlást segítő részében. Az árupiacokon a kereskedelem bővülése (a GDP arányában) megállt, sőt vissza is fordult, bár ott is inkább a reorientáció a jellemző, mintsem a deglobalizáció. A szolgáltatások globális piacain viszont egyelőre nincs jele a deglobalizációnak. E tekintetben különösen hátrányos az EU számára az, hogy ezeken a piacokon nem tud dinamikusán terjeszkedni az egységes európai piac hiánya miatt.

Az EU pénzügyi integrációjának kiterjesztése szintén fontos eleme a szükséges válaszoknak, mivel ez a stratégia függetlenségének egy fontos eleme és ez az euró globális szerepének növelésének alapfeltétele (Council of the European Union, 2021). Egy integrált gazdasági övezet nem lehet stratégiaiilag független, ha a pénzügyi szolgáltatások jelentős részénél nincs megfelelően fejlett piac és szolgáltatói bázis. Előre tekintve, ez különösen igaz az új, innovatív vállalatok növekedését támogató szektorokra és piacokra (growth capital).

Az EU bővítése is fontos eleme e tekintetben, hiszen ez jelentősen segíthetné az EU vállalatait abban, hogy a globális termelési láncait (GVC) úgy szervezzék újra, hogy az növelje az EU gazdaságának stratégiai autonómiáját és rezilienciáját (friendshoring). Ehhez azonban úgy kell a bővítést megvalósítani, hogy az új tagországok erre megfelelő környezetet nyújtsanak, mind intézményeikkel, mind pedig humán erőforrásaikkal. E tekintetben az EU-tagságra való felkészülés időszaka kritikus, és az is, hogy a tagságra való alkalmasságot ne csak politikai, hanem gazdasági és intézményi szempontok is meghatározzák. Alapvetően az 5. ábrában mutatott sávokat kell radikálisan leszűkíteni (most már az új tagállamokat is magukba foglalva).

Ha az EU tagállamainak egy része a világ fejletlenebb részeivel marad egy szinten intézményi minőség tekintetében, akkor az EU bővítése nem fogja segíteni az Uniót abban, hogy a geopolitikai és gazdasági kihívásokra válaszolni tudjon, hanem további problémák forrása lesz. Ha ez így alakul, akkor az EU képessége arra, hogy az itt tárgyalt kihívásokat kezelje, tovább fog gyengülni. Az EU konfliktusai a magyar, lengyel és szlovák kormányokkal az elmúlt években jól mutatják, mennyire tudják gátolni az EU cselekvőképességét az ilyen típusú problémák.

A külső és belső biztonság területén is új kihívásokkal néz szembe az EU.⁵ A stratégiai függetlenség egyik fontos alapfeltétele a megfelelő hadiipari kapacitás kialakítása. Az innováció ezen a területen is központi szerepet játszik. Ahogy a most folyó háború Ukrajnában jól mutatja, a jövőbeni katonai konfliktusok jellege nagyon eltérő lesz a korábbi hadviselés módjától. A hagyományos technológiát igénylő hadiipari termelés természetes lokációi lehetnek az új tagállamok, ha erre megfelelő környezetet nyújtanak.

EU reformok: az európai integráció további mélyítése

Ahogy korábban több ponton is érveltünk, és ahogy az irodalomban is sokan érvelnek, az EU további fejlődése szempontjából a pénzügyi integráció felgyorsítása, a bankunió (BU) teljes tételéhez szükséges megmaradó lépések megtétele, valamint a tőkepiacunió (CMU) megvalósítása kritikus reformok (Letta, 2024; Draghi Report, 2024). Az innováció felgyorsításához és az innovatív új vállalkozások gyors növekedésének elősegítéséhez elengedhetetlen, hogy a kockázati tőke (growth capital) széles körben elérhetővé váljon az EU-ban. Ez azt is megakadályozná, hogy a sikeres új innovatív vállalatok elhagyják az EU-t, mert további növekedésükhöz nem tudnak megfelelő befektetőt találni az EU-ban. A pénzügyi integráció kiteljesítése az EU gazdasági rezilienciáját is jelentősen növelné, ami szintén elengedhetetlen ahhoz, hogy globális szerepét erősíteni tudja.

Annak ellenére, hogy mindkét szerző egy olyan ország miniszterelnöke volt, ahol a politika sokszor állta a szükséges reformok útját, a fent idézett kiváló jelentések nem igazán tárgyalják azt a kérdést, hogy ha ezek a reformok ennyire segítenék az EU és a tagállamok fejlődését, akkor miért nem valósítják meg azokat? Vajon kik azok az érdekelt szereplők, akik ilyen sikeresen meg tudják állítani a szükséges reformfolyamatokat ezen a területen, annak ellenére, hogy az EU a legmagasabb szinten többször is határozott erről?

Az egységes európai piac (ESM) kiterjesztése a (digitális) szolgáltatások területére szintén alapvetően fontos reform. A kérdés megint az, hogy miért tudta az európai politikai elit az áruk területén kialakítani az ESM-t, és miért nem tudta ezt a reformot továbbvinni a (digitális) szolgáltatások területére? Kik azok a potenciális szereplők, akik ezeket a reformokat meg tudják akadályozni annak ellenére, hogy azokról a legmagasabb politikai szinten többször is döntöttek, és mindenki számára világos, milyen súlyos, hosszú távú következményekkel jár e reformok elmaradása? Az EU *leadership problémája* nemcsak itt válik világossá. Jól láthatóan hiányoznak azok az európai politikai vezetők, akik ilyen

⁵ Mivel az egyik opponens ezt a területet részletesen tárgyalja, itt csak a hadiipari háttér megteremtésének szükségességét tárgyaljuk.

reformok végrehajtására képesek. Az EU intézményeinek gyengeségei, a belterjes politizálás, a korrupció is jelentős szerepet játszanak e tekintetben.

A felsőoktatás átfogó reformja szintén elengedhetetlen lenne ahhoz, hogy az EU innovációs kapacitása lépést tudjon tartani a világ fejlődésével. Az egyetemek európai egységes piaca egy olyan motorja a fejlődésnek, amit csak az európai integráció tud megteremteni. Ezen a területen az érdekelt felek jól azonosíthatók: a tagországok azon egyetemei, amelyek vesztesei lennének egy ilyen egységes egyetemi piacnak. És ilyen egyetemből igen sok van.⁶

Az intézményi minőség egy fontos aspektusa az állam hatékonyságának erősítése, beleértve az EU-szintet is. A közös politikák, különös tekintettel a versenyképesség javítására szolgáló politikák, például az ipar- és fejlesztéspolitika megújítása (Landesmann, 2026) és a méltányosság erősítését szolgáló politikák erősítése (de Hoyos & Rutkowski, 2026) is alapvetően fontosak. A korrupció visszaszorítása elengedhetetlen ezen a ponton (Tóth et al., 2026). A korrupció, illetve tágabban az intézményi minőség kritikus tényezővé válik akkor, amikor egy gazdaság áttér a tudásalapú és innovációvezérelt fejlődésre (Székely, 2026a).

A zöld átalakulás gyors végrehajtása elemi érdek az EU-nak és az egész emberiségnek is. Ezt azonban úgy kell véghez vinni, hogy az egyensúly megmaradjon a különböző szempontok között, különös tekintettel a versenyképesség javítására és az energia megfizethetőségére, ami alapvető ahhoz, hogy az állampolgárok elfogadják ezeket a szükséges reformokat (Borghesi et al., 2026; Ratto & Székely, 2023). Mint a fejlődés más területein is, ha a különböző aspektusok, érdekek között nem tartunk megfelelő egyensúlyt, és a demokrácia nem működik megfelelően, valamint az emberek problémái nem kerülnek felszínre, amikor egy reprezentációs szakadék alakul ki alapvető fontosságú kérdésekben, a reformok támogatottsága csökken, és ez leginkább a populista politikai pártok erősödését eredményezi (Günther, 2022). A populista pártok tipikusan eurószkeptikusak, így mindez gyengíti az európai projektet, és azt politikailag fenntarthatatlanná teheti.

EU bővítés

Az első keleti bővítés tapasztalatainak alapos elemzése nemcsak a dél-európai és nyugat-európai országok számára fontos, hanem az akkor tagállammá vált országok számára is (Landesmann & Székely, 2021). A második keleti bővítés hatása az utóbbi csoportra sok szempontból hasonló lehet, mint az első keleti bővítés hatása az akkori tagállamokra. Az EU, az ESM kiterjesztése az új tagállamokra jelentős versenyt jelenthet mindazon tagállamok számára, amelyek az EU-ban eltöltött éveket nem használták ki arra, hogy intézményeiket megerősítsék, a humán tőke felhalmozásukat felgyorsítsák, és áttérjenek egy tudásalapú és innovációvezérelt fejlődési pályára.

Magyarország e tekintetben talán a legsérülékenyebb tagállam, mivel intézményi minősége jelentősen erodálódott, és fejlettségi szintje nagyon közel van ahhoz, ahol az új növekedési

⁶ Igaz, könnyű dolguk is van, hiszen ilyen radikális reformjavaslat az EU-ban politikai szinten eddig még nem született, azért sem, mert ezen a területen az EU-nak nincs közvetlen szerepe, és nincs döntési jogosultsága sem. Igaz, ettől még a tagállamok (egy része) úgy dönthetnének, hogy egy ilyen projektbe belevágnak, akár az EU jogi keretei között (megerősített együttműködés, TFEU III. cím), akár azon kívül, ahogy pl. a schengeni együttműködés elindult.

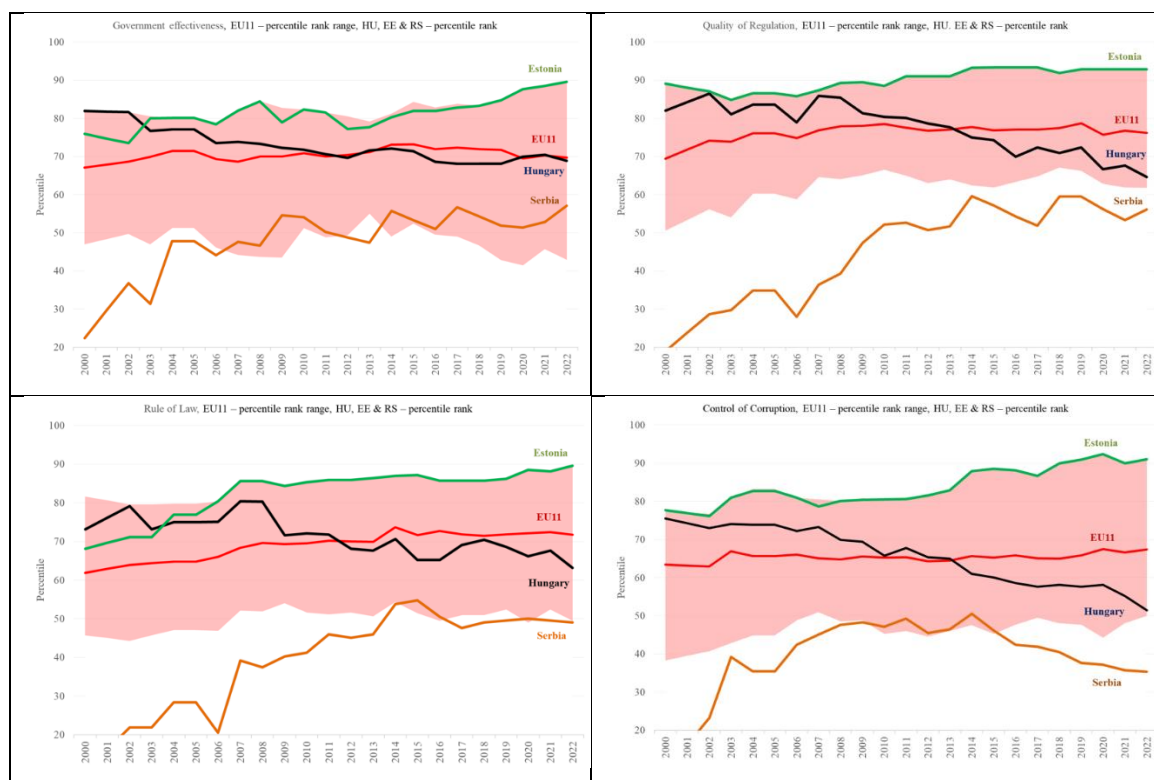
pálya szükségessé válik (Székely, 2026b). Mindez az EU-bővítés-ellenes nézetek melegágyát képezi, és potenciálisan a populista politikai erők számára nyújt politikai előnyöket, különösen akkor, ha az emberek államok közötti szabad mozgása (migráció) is politikai konfliktus forrásává válik (Guriev, 2026).

7. Magyarország és az EU: Merre tovább, Magyarország?

Az ezredfordulón, amikor az EU keleti bővítéséről lényegében meghozták a végső politikai döntést, Magyarország a leendő 11 új KKE-i tagállam között az élen állt. Bár Szlovénia és Csehország jövedelmi szintje magasabb volt, a külföldi beruházások dinamikus növekedése, a fejlett technológiai beruházások viszonylag magas aránya és a humántőke felhalmozásában megfigyelt trendek az ország jövőbeni relatív pozícióinak megerősödését jelezték előre. Ezek alapján joggal várhattuk volna, hogy Magyarország számára az EU-tagság jelentős előnyöket hozzon, és az ebben rejlő lehetőségek kiaknázásában élen járjon a régióban.

Sajnos ennek pont az ellenkezője történt. Egy negyed évszázad alatt olyan országból, amely élen járt, olyan országgá váltunk, amely a sor végén kullog. Magyarország fejlődése az ezredforduló óta szinte minden olyan jellegzetességet magával hordozott, amiről az irodalom azt találta, hogy a fejlődést gátolja, és az integráció előnyös hatásait mérsékli, veszélyeit viszont felnagyítja (Székely, 2026b). Intézményi minőségünk szinte minden területen drámaian romlott (5. ábra). A humántőke felhalmozásban az Európai Unió átlagától is jelentősen elmaradtunk, a hasonló fejlettségi szintű ázsiai országoktól pedig még inkább.

5. ábra: Intézményi minőség Magyarországon és a KKE-i régióban.

Forrás: Székely (2026b).

Megjegyzések: A WB WGI-index komponenseinek értékeit mutatja, minden ország esetében azt, hogy a világeloszlásban hol helyezkedik el. Ha ez az érték 50%, akkor pontosan ugyanannyi országban magasabb, mint amennyi alacsonyabb. A pirossal satírozott sáv a százalékos értékeket jelöli a 11 KKE-i EU-tagállamra, a piros vonal az átlagot, a zöld vonal Észtországra, a fekete vonal Magyarországra, a narancssárga pedig Szerbiára mutatja az egyes változók értékeit.

Mindez azt jelentette, hogy a magyar társadalom előtt álló legfontosabb fejlődési kihívásnak, a tudásalapú és innovációvezérelt gazdaságra való áttérés kívánalmainak nem tudtunk megfelelni, és nem tudtuk kihasználni az EU-tagság e területen nyújtott páratlan lehetőségeit. Ez egy történelmi hiba; mi több, a rendszerváltó pártok közös politikai bűne volt, amiért meg is fizették a politikai árat.

Bár Magyarország egy szélsőséges fejlődési pályát futott be, az azt kiváltó okok jelentős része a régió más országaiban, valamint a Dél-Európai régióban is megfigyelhető volt. Ahogy ezt korábban is tárgyaltuk, az európai integráció aszimmetrikus fejlődése, az intézményi csatorna rossz működésével társulva, sok országban és az országokon belül sok régióban inkább az integráció mélyítésének és bővítésének hátrányait hozta elő, mintsem az előnyeit. Dél-Európa többsége elkezdett lemaradni a legfejlettebb európai és nem európai országoktól, mi több, a relatív fejlődési és technológiai pozíciói jelentősen romlottak a gyorsan fejlődő ázsiai országokhoz képest.

Hivatkozások

- Adilbish, O, D Cerdeiro, R Duval, G H Hong, L Mazzone, L Rotunno, H Toprak & M Vaziri (2024). Europe's Productivity Weakness: Firm-Level Roots and Remedies, IMF Working Paper, 2025/40, Washington DC.
- Aghion, P., Dewatripont, M., Hoxby, C., Mas-Colell, A., & Sapir, A. (2010). The governance and performance of universities: Evidence from Europe and the US. *Economic Policy*, 25(61), 7–59. <https://doi.org/10.1111/j.1468-0327.2009.00238.x>
- Baldwin, R. E., & Ruta, M. (2025). *The state of globalisation* [E-book]. CEPR Press. <https://cepr.org/voxeu/columns/state-globalisation-new-ebook>
- Benczur, P., Boskovic, A., Giovannini, E., et al. (2025). Measuring sustainable and inclusive wellbeing – A multidimensional dashboard approach. Publications Office of the European Union. <https://data.europa.eu/doi/10.2760/4186342>
- Belke, A. H., & Gros, D. (2015). *Banking Union as a shock absorber* (Ruhr Economic Paper No. 548). <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2618397>
- Borghesi, S., Ferrari, A., & Heinrich, L., (2025). Domestic Acceptability as a Condition for Ambitious Climate Policies. In I. P. Székely & P. Halmai (Eds.), *The Future of European Integration: Challenges and Opportunities*, Palgrave-Macmillan. https://doi.org/10.1007/978-3-032-20186-7_9
- Buti, M. A., & Székely, I. P. (2021). The European Union post Covid-19: Preserving innovation's cutting edge and fostering social cohesion. *Acta Oeconomica*, 71(S1), 141–163. <https://doi.org/10.1556/032.2021.00033>
- Campos, N. (2026). The Economic Dynamics of European Union Enlargements: A Call to Arms. In I. P. Székely & P. Halmai (Eds.), *The Future of European Integration: Challenges and Opportunities*, Palgrave-Macmillan. https://doi.org/10.1007/978-3-032-20186-7_3
- Chłoń-Domińczak, A. (2026). The future of the welfare state in the European Union and the foreseen EU enlargement. In I. P. Székely & P. Halmai (Eds.), *The Future of European Integration: Challenges and Opportunities*, Palgrave-Macmillan. https://doi.org/10.1007/978-3-032-20186-7_6
- Commission of the European Communities. (1994). European social policy – A way forward for the union: A white paper (COM(94) 333 final).
- Council of the European Union (EU) (2021). *The euro: A lever for global influence?* (Analysis and Research Team Issues Paper).
- Csaba, L. (2025). Globalization and European integration: A Central European perspective. *Journal of Risk and Financial Management*, 18(2), Article 53. <https://doi.org/10.3390/jrfm18020053>
- de Hoyos, R. & Rutkowski, M. (2026). Effective Cohesion Policies to Strengthen Social Integration in the EU. In I. P. Székely & P. Halmai (Eds.), *The Future of European Integration: Challenges and Opportunities*, Palgrave-Macmillan. https://doi.org/10.1007/978-3-032-20186-7_7
- Dietrich, A., Dorn, F., Fuest, C. Gros, D., Presidente, G., Mengel, P. & Tirole, J. (2024). Europe's Middle-Technology Trap, *EconPol Forum* 25(4), CESifo, Munich.
- Draghi Report, 2024. The future of European competitiveness. European Commission, Brussels.

- Emter, L., Schmitz, M., & Tirpák, M. (2019). Cross-border banking in the EU since the crisis: What is driving the great retrenchment? *Review of World Economics*, 155, 287–326. <https://doi.org/10.1007/s10290-019-00342-5>
- Eurostat (2026). Social Scoreboard, accessed on 10 August 2026. <https://ec.europa.eu/eurostat/cache/dashboard/social-scoreboard/>
- European Commission. (2017). European pillar of social rights. Publications Office of the European Union. <https://doi.org/10.2792/95934>
- Garoupa, N., & Spruk, R. (2023). Does European Union Really Matter for Long-Run Growth and Development? In Search of the Missing Counterfactual/ Paper presented at the 2023 Annual Research Conference of the European Commission, Brussels, 13-15 November 2023.
- Gopinath, G. (2024, February 6). *How policymakers should handle a fragmenting world*. Foreign Policy. <https://foreignpolicy.com/2024/02/06/how-policymakers-should-handle-a-fragmenting-world/>
- Guriev, S., (2026). The recent rise of populism and European integration. In I. P. Székely & P. Halmai (Eds.), *The Future of European Integration: Challenges and Opportunities*, Palgrave-Macmillan. https://doi.org/10.1007/978-3-032-20186-7_2
- Günther, L. R. K. (2022, June 2–3). *Lack of substantive representation in Europe: Causes and consequences* [Paper presentation]. 16th Workshop of the Centre for European Studies (CEUS), Vallendar, Germany
- Halmai, P. (2020). *Mélyintegráció. A Gazdasági és Monetáris Unió ökonómiája*, Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Landesmann, M., & Székely, I. P. (Eds.), 2021. *Does EU membership facilitate convergence? The experience of the EU's eastern enlargement. Volumes I and II.*, Palgrave-Macmillan.
- Landesmann, M. (2026). EU Industrial Policy in the Evolving Geopolitical and Geoeconomic Environment. In I. P. Székely & P. Halmai (Eds.), *The Future of European Integration: Challenges and Opportunities*, Palgrave-Macmillan. https://doi.org/10.1007/978-3-032-20186-7_10
- Letta, E (2024). Much More Than a Market-Speed, Security, Solidarity: Empowering the Single Market to Deliver a Sustainable Future and Prosperity for all EU Citizens, Jacques Delors Institut, April 2024.
- Martinez, J., Philippon, T., & Sihvonen, M. (2022). Does a currency union need a capital market union? *Journal of International Economics*, 139, Article 103675. <https://doi.org/10.1016/j.jinteco.2022.103675>
- Mizsei, K., (2026). Enlargement: How to Do It Without Undermining the EU's Internal Cohesion? In I. P. Székely & P. Halmai (Eds.). *The Future of European Integration: Challenges and Opportunities*, Palgrave-Macmillan. https://doi.org/10.1007/978-3-032-20186-7_4
- Monnet, J. (1978). *Memoirs*. Doubleday.
- Ratto, M., & Székely, I. P. (Eds.) (2023). *A New Era for Europe, Volume II*, Publication Office of the European Union, Luxembourg. <https://data.europa.eu/doi/10.2765/70616>
- Schuknecht, L. (2023). Public Spending and Government Performance in Europe and Asia: Tigers Today and in the Future. In: M. Ratto and I.P. Székely (eds.) *A New Era for Europe. Volume II: Emerging Challenges*. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2023. <https://data.europa.eu/doi/10.2765/70616>

- Schwartz, G., Fouad, M., Hansen, T., S., & Verdier, G. (Eds.) (2020). *Well Spent: How Strong Infrastructure Governance Can End Waste in Public Investment*, IMF, Washington. <https://doi.org/10.5089/9781513511818.071>
- Székely, I. P., & Halmai, P. (2026). What Future for the EU? The Contours of a New Narrative for European Integration. In I. P. Székely & P. Halmai (Eds.), *The Future of European Integration: Challenges and Opportunities*, Palgrave-Macmillan. https://doi.org/10.1007/978-3-032-20186-7_1
- Székely, I. P. (2024). Európai érték-e a társadalmi szolidaritás és méltányosság? In Benczes, I., Györffy, D. & Rosta, M. (Eds.) *Ünnepi kötet a 70 éves Csaba László tiszteletére*. Akadémiai Kiadó. DOI: 10.1556/9789634549888.
- Székely, I. P. (2026a.). *The Impact of the European Union: The Development of Member States*. Palgrave-Macmillan, ISBN 978-3-032-28702-1, *forthcoming*.
- Székely, I. P. (2026b). Az európai uniós tagság hatása Magyarország fejlődésére: Továtűnő álmok, eljátszott bizalom, törekény jövő. Kézirat.
- Tóth. I. J., Hajdu, M., & Vida, M. (2026). EU Anti-corruption Policies: Methods, Results and Challenges. In I. P. Székely & P. Halmai (Eds.), *The Future Challenges for European Integration*, Palgrave-Macmillan. https://doi.org/10.1007/978-3-032-20186-7_8
- van den Noord, P. and I. P. Székely (Eds.) (2011). *Economic Crisis in Europe: Causes, Consequences and Responses*, Routledge, 2011. ISBN 9789279153631
- Veron, N. (2024). *Europe's banking union at ten: Unfinished yet transformative* (Working Paper No. 24-15). Peterson Institute for International Economics.